

Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών Εξειδίκευσης  
του Τμήματος Ελληνικής Φιλολογίας του Δημοκριτείου Πανεπιστημίου Θράκης  
σε συνεργασία με το  
ΕΚΕΦΕ Δημόκριτος – Ινστιτούτο Πληροφορικής και Τηλεπικοινωνιών  
με τίτλο: «Εξειδίκευση στις Τ.Π.Ε. και Ειδική Αγωγή – Ψυχοπαιδαγωγική της ένταξης»

**ΟΙ ΣΤΑΣΕΙΣ ΤΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ ΔΕΥΤΕΡΟΒΑΘΜΙΑΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ  
ΓΙΑ ΤΙΣ ΔΟΜΕΣ ΕΝΤΑΞΗΣ ΩΣ ΜΕΣΟ ΥΠΟΣΤΗΡΙΞΗΣ ΤΩΝ ΜΑΘΗΤΩΝ ΜΕ  
ΕΙΔΙΚΕΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΕΣ ΑΝΑΓΚΕΣ**

**THE ATTITUDES OF THE SECONDARY EDUCATION TEACHERS FOR THE  
INTEGRATION STRUCTURES AS A MEANS OF SUPPORTING STUDENTS WITH  
SPECIAL EDUCATIONAL NEEDS**

της

Μοσχάκη Γεωργίας

Μεταπτυχιακή διατριβή που υποβάλλεται  
Στην τριμελή επιτροπή για την απόκτηση του μεταπτυχιακού τίτλου του  
Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών Εξειδίκευσης  
Του Τ.Ε.Φ. – Δ.Π.Θ. σε συνεργασία με το Ε.Κ.Ε.Φ.Ε. Δημόκριτος – Ινστιτούτο  
Πληροφορικής και Τηλεπικοινωνιών  
Με τίτλο: «Εξειδίκευση στις Τ.Π.Ε. και Ειδική Αγωγή – Ψυχοπαιδαγωγική της Ένταξης»

Εγκριμένο από την τριμελή επιτροπή:

1ος Επιβλέπων: Παναγιώτης Μαντάς, Συνεργαζόμενος Ερευνητής Ι.Π.Τ. Ε.Κ.Ε.Φ.Ε.

“Δημόκριτος”.

2ος Επιβλέπων: Θεόδωρος Γούπος, Συνεργαζόμενος Ερευνητής Ι.Π.Τ. Ε.Κ.Ε.Φ.Ε.

“Δημόκριτος”.

3ος Επιβλέπων: Ειρήνη Κορρέ, Επίκουρη Καθηγήτρια, ΤΕΦ, ΔΠΘ.

Κομοτηνή 2021

## ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η παρούσα μεταπτυχιακή εργασία εξετάζει τις στάσεις των εκπαιδευτικών δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης γενικής και ειδικής αγωγής, όσον αφορά τα τμήματα ένταξης ως δομές υποστήριξης μαθητών με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες. Η έρευνα πραγματοποιήθηκε μέσω της διεθνούς και εγχώριας βιβλιογραφικής ανασκόπησης με σκοπό την άντληση δεδομένων που διαφωτίζουν την υπάρχουσα κατάσταση σχετικά με τη λειτουργία της ενταξιακής κουλτούρας. Αρχικά, τίθενται τα ερευνητικά ερωτήματα, ο σκοπός που πραγματεύεται η συγκεκριμένη εργασία, καθώς επίσης και η συνεισφορά της βιβλιογραφικής μελέτης. Στη συνέχεια, προσεγγίζονται εννοιολογικά όροι που αφορούν την ειδική αγωγή, όπως η συνεκπαίδευση, η συμπερίληψη, τα τμήματα ένταξης και παράλληλης στήριξης και πως αυτά εφαρμόζονται βάσει θεσμικού πλαισίου στη χώρα μας. Επιπλέον, το ενδιαφέρον της εν λόγω έρευνας επικεντρώνεται σε ζητήματα ένταξης, όπως οι μορφές και η λειτουργία της στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση της Ελλάδας.

Ακολούθως, έπονται η αναφορά στη σπουδαιότητα του εκπαιδευτικού ρόλου, οι απαντήσεις των ερευνητικών ερωτήσεων, και τα συμπεράσματα της έρευνας. Πιο αναλυτικά, λαμβάνοντας υπόψιν τη συγκεκριμένη εργασία, θα μπορούσε κανείς να αντιληφθεί πως τόσο οι ειδικοί όσο και γενικοί παιδαγωγοί έχουν υιοθετήσει γενικότερα μια θετική στάση απέναντι στην ενταξιακή φιλοσοφία, τουλάχιστον σε θεωρητικό επίπεδο. Ωστόσο, στην πραγματικότητα η πλειονότητα των εκπαιδευτικών δυσκολεύεται να την εφαρμόσει αποτελεσματικά. Μάλιστα, οι εκπαιδευτικοί ειδικής αγωγής λόγω επιμόρφωσης και κατάρτισης, εφόδια που διαδραματίζουν καθοριστικό ρόλο στη διαμόρφωση των απόψεών τους, έχουν θετικότερη στάση σχετικά με την ένταξη. Εκτός αυτών, γίνεται λόγος για την επαγγελματική ικανοποίηση και εξουθένωση που βιώνουν οι ειδικοί παιδαγωγοί στα πλαίσια διαπαιδαγώγησης μαθητών με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες. Τέλος, επισημαίνεται η συνεργασία μεταξύ γονέων, εκπαιδευτικού προσωπικού και διευθυντή του σχολείου ως απαραίτητη προϋπόθεση για την επιτυχή εφαρμογή της συνεκπαίδευσης.

## Βιβλιογραφία

Ainscow, M., Booth, T., & Dyson, A. (2006). *Improving schools, developing inclusion*. London: Routledge.

Ainscow, M., & Miles, S. (2009). Developing inclusive education systems: How can we move policies forward. In C. Giné, D. Durán, T. Font, & E. Miquel. (Eds.), *La educación inclusiva. De la exclusión a la plena participación de todo el alumnado* (pp.167-177). Barcelona, ES: HORSORI.

Anari, N. N. (2012). Teachers: emotional intelligence, job satisfaction, and organizational commitment. *Journal of Workplace Learning*, 24, 256-269.

Avramidis, E., & Norwich, B. (2002). Teacher's attitudes towards integration/inclusion: a review of the literature. *European Journal of Special Needs Education*, 17(2), 129-147.  
<http://dx.doi.org/10.1080/08856250210129056>

Ballard, K. (1995). Inclusion, paradigms, power and participation. In A. Clark, A. Dyson and A. Milward. (Eds.), *Towards inclusive schools?* (pp.5-13). London: Publishing Co: David Fulton Publishers .

Βαρδακαστάνης, Ι., Γούναρη, Ε., Λογαράς Δ., Μπαρμπαλιά, Ε., Παπανός, Α., Σκορδίλης, Α., κá. (2008). Σχεδιάζοντας πολιτική σε θέματα αναπηρίας: Εγχειρίδιο Εκπαιδευόμενου. *ΥΠΕΠΘ*, 163-182.

Barton, L. (2003). *Inclusive education and teacher education: A basis for hope or a discourse of delusion*. London: Institute of Education.

Βασιλειάδης Η. και Ρουσάκης Ι. (2019). Οι συντελεστές διαμόρφωσης της ενταξιακής πολιτικής και της σχολικής ψυχολογικής υποστήριξης μαθητών/τριών με αναπηρία στο σχολικό πλαίσιο στην Ελλάδα: Εκτιμήσεις διευθυντών/ντριών των Ειδικών Σχολείων. *Παιδαγωγική Επιθεώρηση. Περιοδική έκδοση της Παιδαγωγικής Εταιρείας Ελλάδος, Τόμος*

36, (Τεύχος 68/2019), 11-15.

Βασιλόπουλος, Σ. Φ. (2012). Η επαγγελματική εξουθένωση και η σχέση της με το κοινωνικό άγχος στους εκπαιδευτικούς της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης. *Hellenic Journal of Psychology*, 9, 18-44. Ανακτήθηκε Απρίλιος, 2, 2021 από: [https://pseve.org/wp-content/uploads/2018/03/Volume09\\_Issue1\\_Vasilopoulos.pdf](https://pseve.org/wp-content/uploads/2018/03/Volume09_Issue1_Vasilopoulos.pdf)

Billingsley, B. S. (1993). Teacher retention and attrition in special and general education: A critical review of the literature. *Journal of Special Education*, 27, 137-174. Ανακτήθηκε Μάρτιος, 28, 2021 από: <https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ693730.pdf>

Βλάχου, Α. & Ζώνιου-Σιδέρη, Α. (2010). Σχολική ένταξη και εκπαιδευτικές πρακτικές εκπαιδευτικών, *Hellenic Journal of Psychology*, 179-203.

Bogler, R. & Nir, A.E. (2012). The importance of teachers' perceived organizational support to job satisfaction: What's empowerment got to do with it? *Journal of Educational Administration*, 50 (3), 287-306. Ανακτήθηκε Μάρτιος, 26, 2021 από: [https://www.researchgate.net/publication/244034219\\_The\\_importance\\_of\\_teachers'\\_perceived\\_organizational\\_support\\_to\\_job\\_satisfaction\\_What's\\_empowerment\\_got\\_to\\_do\\_with\\_it](https://www.researchgate.net/publication/244034219_The_importance_of_teachers'_perceived_organizational_support_to_job_satisfaction_What's_empowerment_got_to_do_with_it)

Buell, M.J., Hallam, R., Gamel-McCormick M., (2003). A Survey of general and Special Education Teachers Perceptions and Inservice Needs Concerning Inclusion. *International Journal of Disability Development and Education*, 46 (2), 143-156.

Γενά, Α. (2001). *Προγράμματα ένταξης παιδιών με αυτισμό στο νηπιαγωγείο και στην πρώτη δημοτικού βάσει κανονιστικών δεδομένων*. Αθήνα: Ελληνική Ψυχολογική Εταιρεία.

Coutsocostas, G. G., & Alborz, A. (2010). Greek mainstream secondary school teachers' perceptions of inclusive education and of having pupils with complex learning disabilities in the classroom/school. *European Journal of Special Needs Education*, 25 (2), 149-164.

- Dale, N. (2000). *Τρόποι συνεργασίας με οικογένειες παιδιών με ειδικές ανάγκες*, ( Επιμ. Καπετάνος Β.) Αθήνα: Έλλην.
- Δημητριάδης, Σ., Μπαντικός, Κ. & Παπαδόπουλος, Δ. (2012). Παράγοντες που επηρεάζουν την επαγγελματική ικανοποίηση ανδρών και γυναικών εκπαιδευτικών της Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης και μειώνουν το επαγγελματικό στρες. *Τα Εκπαιδευτικά*, 29-39, 103-104.
- Δόικου, Μ., (2000). Η κατάρτιση των εκπαιδευτικών σε θέματα Ειδικής Αγωγής: διερεύνηση της προσφοράς μαθημάτων Ειδικής Αγωγής στα Παιδαγωγικά Τμήματα της Ελλάδας. *Παιδαγωγική Θεώρηση*, 30, 27-64. Ανακτήθηκε Απρίλιος, 2, 2021 από:  
<https://ojs.lib.uom.gr/index.php/paidagogiki/article/view/6802/6831>
- Zempylas, M., & Papanastasiou (2006). Sources of teacher job satisfaction and dissatisfaction in Cyprus, 36 (2), 229–247.
- Zoniou-Sideri, A., & Vlachou, A. (2006). Greek teachers' belief systems about disability and inclusive education. *International Journal of Inclusive Education*, 10, 4-5, 379-394.  
Ανακτήθηκε Μάρτιος, 15, 2021 από:  
[https://www.researchgate.net/publication/248988514\\_Greek\\_teachers'\\_belief\\_systems\\_about\\_disability\\_and\\_inclusive\\_education](https://www.researchgate.net/publication/248988514_Greek_teachers'_belief_systems_about_disability_and_inclusive_education)
- Ζώνιου-Σιδέρη Α. (2011). *Σύγχρονες ενταξιακές προσεγγίσεις*. Αθήνα: Πεδίο.
- Ζώνιου-Σιδέρη Α. (2004) *Σύγχρονες ενταξιακές προσεγγίσεις*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Ζώνιου- Σιδέρη Α. (1998). *Οι ανάπηροι και η εκπαίδευση τους. Μια ψυχοπαιδαγωγική προσέγγιση της ένταξης*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Ferguson, D. L. (2008). International Trends in Inclusive Education: The Continuing Challenge to Teach Each One & Everyone. *European Journal of Special Needs*, 23 (8), 109-120.
- Galis, S., Tanner, K. (1995). Inclusion in elementary schools: A Survey and Policy Analysis.

*Education Policy Analysis Archives*, 3, 15. Ανακτήθηκε Μάρτιος, 30, 2021

από: [https://www.researchgate.net/publication/49609873\\_Inclusion\\_in\\_Elementary\\_Scho](https://www.researchgate.net/publication/49609873_Inclusion_in_Elementary_Scho)

ο

Is

Galović, D., Brojčin, B., & Glumbić, N. (2014). The attitudes of teachers towards inclusive education in Vojvodina. *International Journal of Inclusive Education*, 18 (12), 1262- 1282.

Ανακτήθηκε Μάρτιος, 31, 2021 από:

[http://www.fasper.bg.ac.rs/repo/repo-data/2014/The  
%20attitudes%20of%20teachers.pdf](http://www.fasper.bg.ac.rs/repo/repo-data/2014/The%20attitudes%20of%20teachers.pdf)

Garriott P., Pruitt M., & Maurice S, L. (2003). Preservice Teachers' Beliefs About Inclusive Education: What Should Teacher Educators Know? *Action in Teacher Education; Spring* 25 (1), 48-54.

Hegarty, M. (1993). Constructing mental models of machines from text and diagrams. *Journal of Memory and Language*, 32 (6), 717-742. Ανακτήθηκε Μάρτιος, 31, 2021 από:  
<http://www.public.asu.edu/~mtchi/papers/HegartyJust1993.pdf>

Hegarty S., Pocklington K. & Lucas, D., (1981). *Educating Pupils with Special Needs in the Ordinary School*. Windsor: NFER-Nelson.

Ημέλλου Ο. (2010) *Ένταξη και ισότιμη συνεκπαίδευση μαθητών με δυσκολίες μάθησης στο γενικό σχολείο*. Στο: Πρόγραμμα εξειδικευμένης εκπαιδευτικής υποστήριξης για την ένταξη μαθητών με αναπηρία ή/ και ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες. (σελ.28-54) ΥΠΕΠΘ. Ανακτήθηκε Μάρτιος, 7, 2021 από: [http://prosvasimo.iep.edu.gr/docs/pdf/%CE%95%CE%9E%CE%95%CE%99%CE%94%CE%99%CE%9A%CE%95%CE%A5%CE%9C%CE%95%CE%9D%CE%97\\_%CE%95%CE%9A%CE%A0%CE%91%CE%99%CE%94%CE%95%CE%A5%CE%A4%CE%99%CE%9A%CE%97\\_%CE%A5%CE%A0%CE%9F%CE%A3%CE%A4%CE%97%CE%A1%CE%99%CE%9E%CE%97.pdf](http://prosvasimo.iep.edu.gr/docs/pdf/%CE%95%CE%9E%CE%95%CE%99%CE%94%CE%99%CE%9A%CE%95%CE%A5%CE%9C%CE%95%CE%9D%CE%97_%CE%95%CE%9A%CE%A0%CE%91%CE%99%CE%94%CE%95%CE%A5%CE%A4%CE%99%CE%9A%CE%97_%CE%A5%CE%A0%CE%9F%CE%A3%CE%A4%CE%97%CE%A1%CE%99%CE%9E%CE%97.pdf)

Ημέλλου, Ο. (2003). *Ήπιες δυσκολίες μάθησης. Προσεγγίσεις στο γενικό σχολείο*. Αθήνα:

Ατραπός.

Hoffman, Palladino, S., & Barnett, J. (2007). Compassion Fatigue as a Theoretical Framework to Help Understand Burnout among Special Education Teachers. *Journal of Ethnographic & Qualitative Research; Fall, 2(1)*, 15-22. Ανακτήθηκε Απρίλιος, 1, 2021 από:

[https://www.researchgate.net/publication/280493965\\_Compassion\\_fatigue\\_as\\_a\\_theoretical\\_framework\\_to\\_help\\_understand\\_burnout\\_among\\_special\\_education\\_teachers](https://www.researchgate.net/publication/280493965_Compassion_fatigue_as_a_theoretical_framework_to_help_understand_burnout_among_special_education_teachers)

Καϊμάρα, Π. και Οικονόμου, Χ.Α. (2018). Συνεκπαίδευση και ίδρυση νέων σχολικών μονάδων ειδικής αγωγής. *Γιατί;* 84-86.

Καρδαράκος, Δ. (2006). *Η Ειδική Αγωγή στην Ελλάδα*. Ανακτήθηκε Μάρτιος, 1, 2021 από: <http://www.pedia.gr/edu/sp/spg.html>.

Κόμπος, Χ. (1992). *Ο θεσμός της ένταξης παιδιών με ειδικές ανάγκες στα δημοτικά σχολεία και οι υποχρεώσεις της Κοινωνίας και του Κράτους*. Αθήνα: Δελφοί.

Κουντουριώτου Π., Δημακοπούλου Μ., Πολυχρονοπούλου Σ. (2014). Στάσεις εκπαιδευτικών Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης απέναντι στο δικαίωμα των μαθητών με ε.ε.α. στη συνεκπαίδευση: ερευνητική μελέτη . *Πρακτικά 4ου Πανελλήνιου Συνεδρίου Επιστημών Εκπαίδευσης*, (σελ. 104-106). Αθήνα: Εθνικό Και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών Τομέας Ειδικής Αγωγής Και Ψυχολογίας Π.Τ.Δ.Ε. Κέντρο Μελέτης Και Ψυχοφυσιολογίας Και Εκπαίδευσης.

Kourkoutas, E., Stavrou, P.-D., & Loizidou, N., (2017). Exploring Teachers' Views on Including Children with Special Educational Needs in Greece: Implication for Inclusive Counseling. *American Journal of Educational Research*, 5, 124-130. Ανακτήθηκε Μάρτιος, 2, 2021, από:

[https://www.researchgate.net/publication/329026618\\_Exploring\\_Teachers'\\_Views\\_on\\_Including\\_Children\\_with\\_Special\\_Educational\\_Needs\\_in\\_Greece\\_Implication\\_for\\_Inclusive\\_Counseling](https://www.researchgate.net/publication/329026618_Exploring_Teachers'_Views_on_Including_Children_with_Special_Educational_Needs_in_Greece_Implication_for_Inclusive_Counseling)

- Κουρκούτας, Η. (2010). *Ενταξιακές πολιτικές και σύγχρονη ειδική αγωγή : Θεωρητικά ζητήματα και εμπειρικές μελέτες*, Ρέθυμνο: Εργαστήριο Διαπολιτισμικών και Μεταναστευτικών Μελετών (Ε. ΔΙΑ.Μ.ΜΕ).
- Koustelios, A., Theodorakis, N. & Goulimaris, D. (2004) Role ambiguity, role conflict and job satisfaction among physical education teachers in Greece. *International Journal of Educational Management*, 18(2), 87-92. Ανακτήθηκε Μάρτιος, 3, 2021, από: [https://www.researchgate.net/publication/244103540\\_Role\\_ambiguity\\_role\\_conflict\\_and\\_job\\_satisfaction\\_among\\_physical\\_education\\_teachers\\_in\\_Greece](https://www.researchgate.net/publication/244103540_Role_ambiguity_role_conflict_and_job_satisfaction_among_physical_education_teachers_in_Greece)
- Koutrouba, K., Antonopoulou, A., Tsitsas, G., & Zenakou, E., (2009). An investigation of Greek Teachers' Views on Parental Involvement in Education. *School Psychology International*, 30, 311-324. Ανακτήθηκε Απρίλιος, 5, 2021 από: <https://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.977.7897&rep=rep1&type=pdf>
- Κυπριωτάκης, Α. (2001). *Μια Παιδαγωγική. Ένα σχολείο για όλα τα παιδιά*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Λάζε, Σ., (2019) *Γνώσεις και αντιλήψεις των εκπαιδευτικών γενικής και ειδικής αγωγής για την ένταξη των παιδιών με αυτισμό στην κανονική τάξη του γενικού σχολείου*. Ανακτήθηκε Μάρτιος, 29, 2021 από: <https://nemertes.lis.upatras.gr/jspui/bitstream/10889/12271/1/%CE%94%CE%99%CE%A0%CE%9B%CE%A9%CE%9C%CE%91%CE%A4%CE%99%CE%9A%CE%97-%CE%95%CE%A1%CE%93%CE%91%CE%A3%CE%99%CE%91-%CE%9B%CE%AC%CE%B6%CE%B5%20%CE%A3%CF%84%CF%85%CE%BB%CE%B9%CE%B1%CE%BD%CE%AE.pdf>
- Λαϊνά Μ., Παπαδοπούλου Κ., (2015). Διερεύνηση των αντιλήψεων εκπαιδευτικών Γυμνασίων σε σχέση με την επιμόρφωση στην Ειδική Αγωγή. 5ο *Πανελλήνιο Συνέδριο Επιστημών Εκπαίδευσης*, (σελ. 754-763) Αθήνα: Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών.



Λαμπροπούλου, Β. & Παντελιάδου, Σ. (2000). Η ειδική αγωγή στην Ελλάδα. *Πρακτικά Συνεδρίου ειδικής αγωγής “ Τάσεις και προοπτικές αγωγής και εκπαίδευσης των ατόμων με ειδικές ανάγκες στην Ενωμένη Ευρώπη σήμερα”*, (σελ.156-170) Ρέθυμνο: Πανεπιστήμιο Κρήτης.

Λεονταρή, Α., Κυρίδης, Α. & Γιαλαμάς, Β. (2000). Το επαγγελματικό άγχος των εκπαιδευτικών της Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης. *Παιδαγωγική Επιθεώρηση*, 30, 139- 161. Ανακτήθηκε Μάρτιος, 28, 2021 από:  
[https://www.researchgate.net/publication/273760108\\_To\\_stres\\_ton\\_ekpaideutikon](https://www.researchgate.net/publication/273760108_To_stres_ton_ekpaideutikon)

Lindsay, G., 2007. Educational psychology and the effectiveness of inclusive education/main streaming. *British Journal of Educational Psychology*, 77 (1), 1-24. Ανακτήθηκε Μάρτιος, 28, 2021 από:  
[https://www.researchgate.net/publication/289066589\\_Educational\\_psychology\\_and\\_the\\_effectiveness\\_of\\_inclusive\\_educationmainstreaming](https://www.researchgate.net/publication/289066589_Educational_psychology_and_the_effectiveness_of_inclusive_educationmainstreaming)

Mandell, C., Strain, P., (1978). An analysis of factors related to the attitudes of regular class rooms teachers toward mainstreaming mildly handicapped children. *Contemporary Educational Psychology*, 3 (2), 154-162.

Manset, G. & Semmel, M. I. (1997). Models of inclusive education programs for students with mild disabilities: An empirical research perspective . *International Conference on the Rights of Persons with Mental Handicaps*, 27-30. Ανακτήθηκε Απρίλιος, 2, 2021 από:  
[https://www.researchgate.net/publication/229614675\\_Inclusion\\_or\\_Delusion\\_Can\\_one\\_Size\\_Fit\\_All](https://www.researchgate.net/publication/229614675_Inclusion_or_Delusion_Can_one_Size_Fit_All)

Marchesi, C., Fontò, S., Balista, C., Cimmino, C., Maggini, C. (2005). The relationship between Alexithymia and Panic Disorder: a longitudinal study to answer an open question. *Psychotherapy and Psychosomatics*, 74, 56–60.

Maslach, C. & Jackson, S.E. (1981). The measurement of experienced burnout. *Journal of Occupational Behaviour*, 2, 99-113. Ανακτήθηκε Μάρτιος, 29, 2021 από: [https://www.researchgate.net/publication/227634716\\_The\\_Measurement\\_of\\_Experience\\_d\\_Burnout](https://www.researchgate.net/publication/227634716_The_Measurement_of_Experience_d_Burnout)

Ματσαγγούρας, Η. (2000). Ομαδοσυνεργατική Διδασκαλία και Μάθηση. Αθήνα: Γρηγόρης

Ματσαγγούρας, Η. (1999). *Θεωρία και πράξη της Διδασκαλίας. Θεωρία της Διδασκαλίας. Η προσωπική θεωρία ως Πλαίσιο Στοχαστοκριτικής Ανάλυσης* (2η Έκδοση). Αθήνα: Gutenberg.

Μεσσήνης, Σ. (2010). Κοινωνική προσαρμογή των παιδιών με μαθησιακές δυσκολίες. Trace – Αθήνα, Ανακτήθηκε Μάρτιος, 5, 2021 από: <https://www.stavrosmessinis.gr/articles>

Μιχαηλίδης, Κ. Θ. (2009). *Συνεκπαίδευση και αναπηρία: θεωρητική και εμπειρική κοινωνιοψυχολογική προσέγγιση*. Αθήνα: Παπασωτηρίου.

Μπασδάρα, Μ., (2018). *Απόψεις εκπαιδευτικών ειδικής αγωγής για την επικοινωνία τους με γονείς μαθητών με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης*. Ανακτήθηκε Μάρτιος, 4, 2021 από: <https://hellanicus.lib.aegean.gr/handle/11610/18569>

Νικολακάκη, Μ. (2003). Διερεύνηση των προϋποθέσεων για μια αποτελεσματική επιμόρφωση των εκπαιδευτικών. *Επιθεώρηση Εκπαιδευτικών θεμάτων*, 8, 5-19. Ανακτήθηκε Μάρτιος, 28, 2021 από: <http://www.pi-schools.gr/download/publications/epitheorisi/teyxos8/1.pdf>

Νόμος Υπ' Αριθμ. 4547/2018-ΦΕΚ Α'102/12.06.2018. "Αναδιοργάνωση των δομών υποστήριξης της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης και άλλες διατάξεις. Ανακτήθηκε Φεβρουάριος, 28, 2021 από: <https://www.e-nomothesia.gr/kat-ekpaideuse/nomos-4547-2018-phek-102a-12-6-2018.html>

Νόμος Υπ' Αριθμ. 4452- ΦΕΚ Α' 17/15.2.2017 "Ρύθμιση θεμάτων του Κρατικού

Πιστοποιητικού Γλωσσομάθειας, της Εθνικής Βιβλιοθήκης της Ελλάδας και άλλες διατάξεις”. Ανακτήθηκε Φεβρουάριος, 28, 2021 από:

**<https://www.kodiko.gr/nomothesia/document/253229/nomos-4452-2017>**

Νόμος Υπ'Αριθμ. 4327/2015-ΦΕΚ 50/τεύχος Α΄/14-05-2015 . «Επείγοντα μέτρα για την Πρωτοβάθμια, Δευτεροβάθμια και Τριτοβάθμια Εκπαίδευση». Ανακτήθηκε Μάρτιος, 3, 2021 από: <https://www.kodiko.gr/nomothesia/document/105510/nomos-4327-2015>

Νόμος Υπ'Αριθμ. 4115/2013- Φ.Ε.Κ. 24/τεύχοςΑ/30-01-2013. “Οργάνωση και λειτουργία Ιδρύματος Νεολαίας και Διά Βίου Μάθησης και Εθνικού Οργανισμού Πιστοποίησης Προσόντων και Επαγγελματικού Προσανατολισμού και άλλες διατάξεις”. Ανακτήθηκε Μάρτιος,3,2021 από: <https://www.e-nomothesia.gr/kat-ekpaideuse/n-4115-2013.html>

Νόμος Υπ'Αριθμ. 3699/2008 - ΦΕΚ 199/2008. “Ειδική Αγωγή και Εκπαίδευση ατόμων με αναπηρία ή με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες”. Ανακτήθηκε Φεβρουάριος, 28, 2021: <https://www.e-nomothesia.gr/kat-ekpaideuse/n-3699-2008.html>

Νόμος Υπ'Αριθμ. 2817/2000 - Φ.Ε.Κ 449/Τ.Β΄/3/4/2007. “Εκπαίδευση ατόμων με ειδικές ανάγκες και άλλες διατάξεις”. Ανακτήθηκε Απρίλιος, 10,2021 από:

<https://edu.klimaka.gr/nomothesia/kathkontologio/1457-kathikonta-armodiotites-proswpiko-smea>

Norwich, B., & Katsouris, G. (2017). *Addressing Dilemmas and Tensions in Inclusive Education*. Oxford Research Encyclopedia of Education. London and New York: Routledge.

Panteliadu, S., Lampropoulou, V. (1997). Attitudes of special and regular education teachers towards school integration. *European Journal of Special Needs Education*, 12 (3), 173-183.

Παντελιάδου, Σ., & Μπότσας, Γ. (2000). Μητέρες με παιδιά με σύνδρομο Down: Άγχος και παράγοντες που το προκαλούν, *Πρακτικά του 3ου Πανελλήνιου Παιδαγωγικού Συνεδρίου*,

*Η οικογένεια στη σύγχρονη κοινωνία*. Εταιρία Επιστημών Κομοτηνής, (σελ. 1-21).

Κομοτηνή Μάρτιος 1999.

Παντελιάδου, Σ., Πατσιοδήμου, Α. (2000). *Στάσεις και απόψεις των εκπαιδευτικών για την επιμόρφωση στην ειδική αγωγή*, Θεσσαλονίκη: Επιμορφωτικός Φορέας.

Παπαναούμ, Ζ. (2003). *Το επάγγελμα του εκπαιδευτικού Θεωρητική και εμπειρική προσέγγιση*. Αθήνα : Τυπωθήτω – Γιώργος Δαρδανός.

Παπάνης, Ε. Γιαβρίμης, Π. & Βίκη, Α. (2011). *Έρευνα και εκπαιδευτική πράξη στην ειδική αγωγή*, 603-607.

Πετρίδου, Γ., (2014). *Επαγγελματική Ικανοποίηση και Επαγγελματική Εξουθένωση Εκπαιδευτικών Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης Γενικής Και Ειδικής Αγωγής*. Ανακτήθηκε Μάρτιος, 7, 2021 από:

**<https://dspace.lib.uom.gr/bitstream/2159/16054/6/PetridouGeorgiaMsc2014.pdf>**

Πλατσά, Α., (2020). *Οι προϋποθέσεις ενός συμπεριληπτικού σχολείου: Μελέτη περίπτωσης*. Ανακτήθηκε Μάρτιος, 5, 2021 από: **<https://hellanicus.lib.aegean.gr/handle/11610/21239>**

Platsidou, M. & Agaliotis, I. (2008). Burnout, Job Satisfaction and Instructional Assignment-Related of Stress in Greek Special Educational Teachers. *International Journal of Disability, Development and Education*, 55 (1), 61-76. Ανακτήθηκε Μάρτιος, 7, 2021 από:

**[https://www.researchgate.net/publication/27379377\\_Burnout\\_Job\\_Satisfaction\\_and\\_I](https://www.researchgate.net/publication/27379377_Burnout_Job_Satisfaction_and_I)**

Ρήγα, Α. (1997). Κοινωνικές αναπαραστάσεις των εκπαιδευτικών για την συνεκπαίδευση παιδιών με και χωρίς ειδικές ανάγκες. Στο Ε. Τάφα ( Επιμ.), *Συνεκπαίδευση παιδιών με και*

*χωρίς προβλήματα μάθησης και συμπεριφοράς* (σελ.260-294). Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

Σαϊτης, Χ. (2007). Ο Διευθυντής στο σύγχρονο σχολείο. Από τη θεωρία...στην πράξη (3η

έκδοση) Αθήνα: έκδ. ιδίου.

Salend, S., Garrick-Duhaney, L. (1999). The Impact of Inclusion on Students with and without Disabilities and their Educators. *Remedial and Special Education*, 20 (2), 114-126.

Ανακτήθηκε Μάρτιος, 28, 2021 από: <https://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download>

Saloviita, T., & Schaffus, T. (2016). Teacher attitudes towards inclusive education in Finland and Brandenburg, Germany and the issue of extra work. *European Journal of Special Needs Education*, 31 (4), 458-471. Ανακτήθηκε Μάρτιος, 10, 2021 από:

[https://www.researchgate.net/publication/303826882\\_Teacher\\_attitudes\\_towards\\_inclusi](https://www.researchgate.net/publication/303826882_Teacher_attitudes_towards_inclusi)

Sempane, M. E., Rieger, H. S. & Roodt, G. (2002). Job Satisfaction in Relation to Organisational Culture. *SA Journal of Industrial Psychology*, 28 (2), 23-30. Ανακτήθηκε Μάρτιος, 7, 2021 από:

[https://www.researchgate.net/publication/47739371\\_Job\\_Satisfaction\\_In\\_Relation\\_To](https://www.researchgate.net/publication/47739371_Job_Satisfaction_In_Relation_To)

Smelter, R. W., B.W. Rasch, and G.J. Yydewitz, (1994). Thinking of inclusion for all special needs students? Better think again. *Phi Delta Kappan* 76, 35-38. Ανακτήθηκε Μάρτιος, 28, 2021 από: <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED393264.pdf>

Σούλης, Σ. (2002). *Παιδαγωγική της Ένταξης. Από το σχολείο του διαχωρισμού σε ένα σχολείο για όλους. Τόμος Α'.* Αθήνα: Τυπωθήτω.

Στασινός, Δ. (1991). *Η ειδική εκπαίδευση στην Ελλάδα. Αντιλήψεις, θεσμοί και πρακτικές. Κράτος και ιδιωτική πρωτοβουλία (1906-1989).* Αθήνα: Gutenberg.

Strogilos, V., & Stefanidis, A., (2015). Contextual Antecedents of Co-teaching Efficacy: Their Influence on Students with Disabilities' Learning Progress, Social Participation and Behavior Improvement. *Teaching and Teacher Education*, 2-11. Ανακτήθηκε Μάρτιος, 2, 2021 από:

[https://www.researchgate.net/publication/271522324\\_Contextual\\_Antecedents\\_of\\_Co-](https://www.researchgate.net/publication/271522324_Contextual_Antecedents_of_Co-)

teaching Efficacy Their Influence on Students with Disabilities' Learning Progress Social Participation and Behaviour Improvement

Subban, P., & Sharma, U. (2006). Primary school teachers' perceptions of inclusive education in Victoria, Australia. *International Journal of Special Education*, 21(1), 42-52.

Syriopoulou-Delli, C., Cassimos. D., & Poluchronopoulou, S., ( 2016). Collaboration between teachers and parents of children with ASD on issues of education. *Research in Developmental Disabilities*, 55, 330-345. Ανακτήθηκε Απρίλιος, 2, 2021 από:  
<https://daneshyari.com/article/preview/371099.pdf>

Ταρασιάδου, Α. & Πλατσίδου, Μ. (2009). Επαγγελματική Ικανοποίηση των Νηπιαγωγών: Ατομικές Διαφορές και Προβλεπτικοί Παράγοντες. *Επιστήμες Αγωγής*, 4, 141-154. Ανακτήθηκε Απρίλιος, 2, 2021 από:  
[http://users.sch.gr/patsalis/wp/wp-content/uploads/essays/epaggelmatiki\\_ikanopoihsh.pdf](http://users.sch.gr/patsalis/wp/wp-content/uploads/essays/epaggelmatiki_ikanopoihsh.pdf)

Τάφα, Ε. (2008). Προσχολική παρέμβαση σε νηπιαγωγεία συνεκπαίδευσης για διάφορα παιδιά με προβλήματα μάθησης ή/και συμπεριφοράς. Στο Ε. Τάφα *Συνεκπαίδευση παιδιών με και χωρίς προβλήματα μάθησης και συμπεριφοράς*, (σελ.88-129). Αθήνα: Ελληνικά γράμματα.

Taylor, R. L., Richards, S. B., Goldstein, P. A., & Schilit, J. (1997). Teacher perceptions of inclusive settings. *Teaching Exceptional Children*, 29(3), 50-54.

Τζουριάδου, Μ., (1995). *Παιδιά με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες*. Θεσσαλονίκη: Προμηθέας.

Τσιγκάκου Δ., (2017). *Τα Εμπόδια μιας Συμπεριληπτικής Εκπαίδευσης στην Ελλάδα. Μια Συστημική προσέγγιση*. Ανακτήθηκε Φεβρουάριος, 28, 2021 :  
<https://hellanicus.lib.aegean.gr/handle/11610/18113>

- Τσιμπιδάκη, Α., (2008) Οικογένεια με παιδιά με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες και σχολείο: προς μια σχέση συνεργασίας. Ανακτήθηκε Μάρτιος, 29, 2021 από:  
<https://www.specialeducation.gr/frontend/article.php?aid=819&cid=81>
- Τσιμπιδάκη, Α., (2007). *Παιδί με Ειδικές Ανάγκες. Οικογένεια και Σχολείο. Μια σχέση σε αλληλεπίδραση*. Αθήνα: Ατραπός.
- Φουρνογεράκη, Θ., (2017). *Διερεύνηση των απόψεων εκπαιδευτικών που εργάζονται στην ειδική αγωγή για τη συνεργασία τους με τους γονείς*. Ανακτήθηκε Απρίλιος, 15, 2021 από:  
<https://dspace.lib.uom.gr/bitstream/2159/20429/3/FournogerakiTheoniMsc2017.pdf>
- Φτιάκα, Ε., (2004). Σχέσεις σχολείου οικογένειας στο Γενικό και Ειδικό Σχολείο. *Παιδαγωγική Επιθεώρηση*, 37, 67-85. Ανακτήθηκε Μάρτιος, 10, 2021 από:  
<https://ojs.lib.uom.gr/index.php/paidagogiki/article/view/6883/6912>
- UNESCO United Nations Educational, Scientific and Cultural Organisation. (2019). *The UNESCO Salamanca Statement 25 years on Developing inclusive and equitable education systems*. Ανακτήθηκε Μάρτιος 9, 2021 από :  
<https://en.unesco.org/sites/default/files/2019-forum-inclusion-discussion-paper-en.pdf>
- UNESCO (2009). *Policy Guidelines on Inclusion in Education*. Paris: UNESCO. Ανακτήθηκε Μάρτιος, 6, 2021 από: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000177849>
- UNESCO (1994). *The Salamanca Statement and Framework for Action on Special Needs Education*. Salamanca, Spain: UN. Ανακτήθηκε Μάρτιος, 10, 2021:  
[https://bice.org/app/uploads/2014/10/unesco\\_the\\_salamanca\\_statement\\_and\\_framework\\_for\\_action\\_on\\_special\\_needs\\_education.pdf](https://bice.org/app/uploads/2014/10/unesco_the_salamanca_statement_and_framework_for_action_on_special_needs_education.pdf)
- Van Reusen, A. K., Shoho, A. R., & Barker, K. S. (2000). High school teacher attitudes toward inclusion. *The High School Journal*, 84(2), 7-20. Ανακτήθηκε Μάρτιος, 10, 2021 από:  
<https://www.researchgate.net/publication/>

Vislie L. (2003). From Integration to Inclusion: Focusing global trends and changes in the Western European societies. *European Journal of Special Needs Education*, 18(1), 17–35.

Ανακτήθηκε Μάρτιος, 11, 2021 από:

[https://www.researchgate.net/publication/](https://www.researchgate.net/publication/240533133_From_integration_to_inclusion_focusing_global_trends_and_changes_in_the_Western_European_societies)

[240533133\\_From\\_integration\\_to\\_inclusion\\_focusing\\_global\\_trends\\_and\\_changes\\_in\\_the\\_Western\\_European\\_societies](#)

Voltz, Deborah L.;Brazil, Nettye; Ford, Alison, (2001). What matters most in inclusive education: a practical guide for moving forward. *Intervention in School and Clinic*; September 2001, 37(1), 23-30.

Walther-Thomas, C. (1997). Co-teaching experiences: The benefits and problems that teachers and principals report over time. *Journal of Learning Disabilities*, 30, 395-407.

Wilkinson, L.A., (2005). Bridging the research- to – practice gap in school-based consultation: An example using case-studies. *Journal of Education and Psychological Consultation*, 16, 175-200. Ανακτήθηκε Μάρτιος, 19, 2021 από:

[https://www.researchgate.net/publication/247501109\\_Bridging\\_the\\_Research-to-Practice\\_Gap\\_in\\_School-Based\\_Consultation\\_An\\_Example\\_Using\\_Case\\_Studies](https://www.researchgate.net/publication/247501109_Bridging_the_Research-to-Practice_Gap_in_School-Based_Consultation_An_Example_Using_Case_Studies)

Χαντολιάς, Κ.,(2019). Απόψεις των εκπαιδευτικών διοικητικών στελεχών και των εκπαιδευτικών ειδικής αγωγής σχετικά με την παράλληλη στήριξη και τα τμήματα ένταξης παιδιών με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες ή/και αναπηρίες: μια διερευνητική μελέτη.

Ανακτήθηκε Φεβρουάριος, 27, 2021 από:

<https://dspace.lib.uom.gr/bitstream/2159/23265/4/ChantoliasKonstantinosMsc2019.pdf>

Χατζηπαναγιώτου, Π. (2008). Ο ρόλος της κουλτούρας στην αποτελεσματικότητα του σχολικού οργανισμού. Στο: Ζ. Παπαναούμ. *Διαπολιτισμική εκπαίδευση και*



αγωγή: Οδηγός επιμόρφωσης, (σελ. 213-230). Θεσσαλονίκη: ΥΠΕΠΘ.

Χρηστάκης, Κ. (2006). *Η Εκπαίδευση των παιδιών με δυσκολίες- Εισαγωγή στην Ειδική Αγωγή*, Αθήνα: Ατραπός.

Χρηστάκης, Κ. (2002). *Διδακτική προσέγγιση παιδιών και νέων με μέτριες και σοβαρές δυσκολίες μάθησης*. Αθήνα: Ατραπός.

Χριστινάκης, Β. (2011). *Απόψεις εκπαιδευτικών και διευθυντών ως μέσο αξιολόγησης της αποτελεσματικότητας των Τμημάτων Ένταξης της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης. Η περίπτωση της Ρόδου*. Ανακτήθηκε από Μάρτιος, 7, 2021:

<https://hellanicus.lib.aegean.gr/bitstream/handle/11610/14388/file0.pdf?sequence=2>

Χρυσανθακοπούλου Ε. (2012). *Διερεύνηση των απόψεων των Ειδικών Παιδαγωγών για την Ειδική Αγωγή στην Ελλάδα*. Ανακτήθηκε Μάρτιος, 5, 2021 από:

<https://nemertes.lis.upatras.gr/jspui/bitstream/10889/5793/1/metaptyxiakh%20ergasia.pdf>

Yatvin J. (1995). Flawed assumptions. *Phi Delta Kappan*, 76(6), 482-484.